

De hoornaar, een dodelijke agressieveling of een schaap in wolfskleren?

Peter Elshout

De hoornaar, de grootste sociale wespesoort van Europa met de wetenschappelijke namen *Vespa crabro germana* en *Vespa crabro crabro*, is door haar grootte en kleur voor hen die dit dier niet kennen, angstaanjagend. De kop, het borststuk en het eerste segment van het achterlijf zijn oranjerood gekleurd. Het achterlijf is verder geel met zwarte, dwars op het achterlijf gelegen strepen. M.a.w. de kleuren van zowel de Duitse als de Belgische vlag. Aan u de keus. Omdat de hoornaar ook in de nachtelijke uurtjes jaagt op haar prooidieren, vliegt ze wel eens door het geopende venster een verlichte ruimte binnen en veroorzaakt bij de bewoners de nodige paniek. Deze wesp is echter niet geïnteresseerd in zoete menselijke consumptiewaren, zoals de gewone en de Duitse wesp. Ten gevolge van het aanknagen van jonge takken van bomen en heesters komen floëmsappen vrij. Daar drinken ze van. Deze vorm van energievoorziening treedt vooral op in de zomer als de wespen in onvoldoende mate over zoetstof beschikken. De door hen met (insecten)vlees gevoede larven gaan meer en meer ontbreken en daarmee de zoetstof die die larven als tegenprestatie opbraken. In mei, pas uit hun winterslaap ontwaakt, foerageren de hoornaarkoninginnen op o.a. berberis, cotoneaster, symphoricarpos e.a. voor de energieleverende nectar. Deze uit de kluiten gewassen bedreigde wespesoort komt in ons land hoofdzakelijk voor in de provincies Brabant en Limburg, maar migreert net zoals de veel kleinere Gallische veldwesp (*Polistes dominulus*) met haar bijna slungelige lange poten steeds meer noordwaarts. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door klimatologische veranderingen.

Een woning van perkament

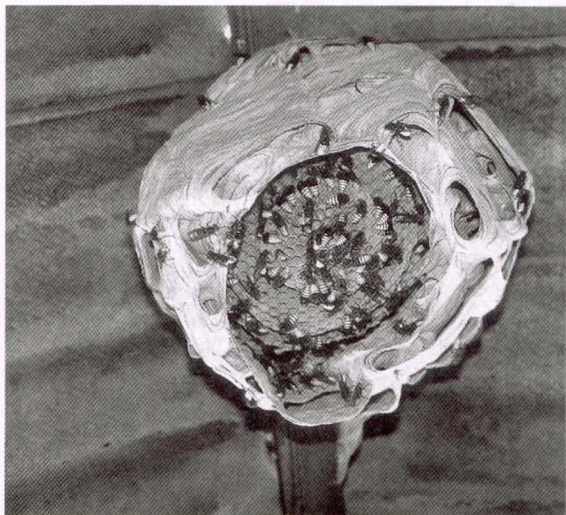
Zoals alle sociale wespesoorten maakt ook de hoornaar haar nest in hoofdzaak van houtzaagsel. Dat daarbij meerdere houtsoorten gebruikt worden is goed te zien aan de kleurwisseling in hun bouwwerk. In tegenstelling tot andere wespen is een hoornaarnest aan de onderzijde geheel open zodat de onderste raten duidelijk te zien zijn. Voor holten, zoals nestkasten, holle bomen, holten in schoorstenen en spouwmuuren en dakspitsen hebben hoornaars een voorkeur. De in het nest geproduceerde afvalstoffen en resten van insecten vallen vanuit het nest direct op ondergrond en kunnen daar een vergaarbak vormen van

stinkend, rottend voedsel voor wormen en keverlarven. Om besmeuring van zich onder het nest bevindende gebruiksvoorwerpen e.a. tegen te gaan, zal net zoals bij een zwaluwnest iets aangebracht moeten worden om deze smeerbeel op te vangen.

Door dodelijke spraakverwarring bedreigd

In Vlaanderen, maar ook in de zuidelijke provincies van ons land en het aan Limburg grenzend Duits gebied, heeft de hoornaar in het regionale taalgebruik verscheidene foutieve namen. In publicaties van Vlaamse wetenschappers in dagbladen en zelfs in tijdschriften voor de imkerij, wordt deze wesp horzel genoemd. Horzels zijn niet-bijtende vliegen, die afhankelijk van de soort parasiteren op paarden, runderen of schapen. Zo kunnen de larven van de paardenhorzel, parasiterend in de darmen van een paard of ezel, de oorzaak zijn van onherstelbare schade, zonet de dood van deze dieren. Het veel gehoorde verhaal dat een paard zou bezwijken na zeven horzel-(hoornaar)-steken, is dus een sprookje. Om de kolder nog eens aan te dikken: een volwassene zou na drie en een kind na twee steken sterven. Deze absurditeiten worden via overlevering maar – erger - vooral door ondeskundige, op sensatie beluste imkers in het leven gehouden. Als in een lange zomer bij toeval eens een hoornaar in het noorden van het land wordt geregistreerd, wordt er door een imker verslag gedaan via de op sensatie beluste tv-zender SBS 6. Zo vertelt de door deze

136

Een hoornaarnest in de nok van een boerenschuur.

zender deskundig genoemde imker, dat het gaat om de grootste wesp op de wereld, behorend tot een uiterst agressieve en dodelijke wespensoort die ook nog eens honingbijenvolken zou aanvallen en leegroven. Op zo'n moment springen de tranen je in de ogen. Is dit een vertegenwoordiger van imkerend Nederland? Ondanks hun grootte (tot wel 35 mm) en zijn opvallende kleuring zijn deze dieren in het geheel niet agressief.

Raamvast, grote haaldrift, zachtaardig en fotogeniek

Ik verleen al 13 jaar hulp bij overlast van bijen, wespen en wat er volgens de leek op lijkt. Een tiental jaren verhuis ik hommels en wespen zoals de hoornaar, wat mij tevens in staat stelde een oude hobby, de fotografie uit te buiten. Van de hoornaar heb ik dan ook vele honderden opnames gemaakt en ben daarmee veel te weten gekomen van deze schitterende dieren. Tijdens het maken van vooral macro-opnames, waarbij ik me letterlijk met de lens in het nest bevond en vaak zonder beschermende kleding werkte, viel mij op hoe weinig geïnteresseerd deze wespen zijn in de onder hen in alle rust werkende fotograaf. Tijdens het fotograferen gingen handelingen als het voeren van hun larven, opruimen van dood broed, verder uitbouwen van hun op een lampenkap lijkende bouwsel en het op jacht gaan gewoon door. Alleen bij het fotograferen van een nest in een nestkast was enige opschudding na het openen van de nestkast waar te nemen. De opening met het daarvoor staande fototoestel werd met snel afnemende belangstelling geïnspecteerd. Het voeren uit de hand is op zich een bijzondere ervaring. Een in de honing gedoopte vinger wordt na een korte gewenning met veel ijver schoongelikt. Hierbij ervaar je de kracht van deze insecten, de stevige grip van hun pootjes en het bijten van hun sterke kaken. Dit laatste is een natuurlijke reactie. Zij knagen immers normaal aan jonge boomtakken om de energie leverende floëmsappen te kunnen oplikken. Bij deze werkzaamheden ben ik in al die jaren slechts tweemaal gestoken, dit doordat ik per ongeluk even te ruw was in mijn handelen. Wel eens vaker door een wesp gestoken ondervond ik deze steken als de aanraking met een brandnetel. Uit ervaring weet ik dat bovenstaande handelingen bij de Duitse, gewone en middelste wesp nagenoeg onmogelijk zijn.

Vliegen, rupsen, vlinders, andere wespen en soms wel eens een honingbijtje

Zeker 90% van hun prooidieren bestaat uit vliegen. Ook de veel kleinere gewone en Duitse wesp staan

Ook een hoornaar eet uit de hand.

op de menukaart. Zo kan het voorkomen dat een hoornaarkoningin haar nestbouw start in dezelfde holte waarin al een vergevorderd nest van de gewone wesp is gebouwd. In een later stadium zullen de veel grotere hoornaars bij voedselschaarste hun burens als proviand behandelen. Bijna jaarlijks heb ik wel een of meer kleine maar ook grotere nesten van de hoornaar verhuisd naar ... mijn bijenstand. Tijdens de vele uren dat ik daar was om de nodige werkzaamheden aan mijn bijen te doen en daarnaast mijn onderhuurders te bestuderen en te fotograferen, heb ik op mijn stand nooit een hoornaar een bij zien verschalken. Wel heb ik op een andere in het bos gelegen bijenstand eens 20 minuten staan te kijken hoe een hoornaar zonder succes op bijen jaagde. Dat deze wespen wel eens een of meer bijtjes verorberen wil niet zeggen dat ze een gevaar zijn voor onze bijen. Als een bijenvolk door wespen wordt leeggeroofd, zegt dit eerder iets over de wijze waarop men imkert. Of niet soms? Er worden heel wat bijen door mussen en mezen op of onder de vliegplank weggepickt. Geen normaal denkende imker zal daarom deze vogeltjes betitelen als een gevaar voor zijn bijen. Toch wordt in vooral menige Vlaamse imkerkursus de hoornaar afgeschilderd als een gevaar voor de bijenteelt. De Duitstalige imkers wordt daarentegen al vele jaren onderwezen hoe zij ertoe kunnen bijdragen deze zo nuttige insecten te rehabiliteren zonder fantasie en vooroordelen.

Geïnteresseerde lezers raad ik aan het boek 'Schützt die Hornissen' aan te schaffen. Het ISDN-nummer is 3-522-30450-0 en is uitgegeven door Weitbrecht Verlag Stuttgart.